

A HELYTÖRTÉNETI KUTATÁSRA ÉS FELHASZNÁLÁSÁRA VALÓ NEVELÉS

Írta: KISS GÉZA (PÉCS)

I. Ismert tény, hogy a helytörténet a történetírásban és tanításban, valamint a népnevelésben mindig szívesen használt anyag volt. A történeti szakirodalom időtálló, évezredekkel dacoló munkái szinte kizárólag annak köszönhetik fennmaradásukat, hogy a helyi megfigyelések maximális felhasználásával eredeti frissességükben tudták megőrizni számunkra egy-egy letűnt korszak világát: a piramisépítések gigászi munkáját, a görög agora sürgését-forgását vagy éppen a szántóföldjeit évenként változtató germán nemzetségek életét. Nem nélkülözheti a helyismeret ízeit, színeit, pontos információit nemzeti történetünk, a munkásmozgalomtörténet vagy a magyar falu szocialista változásait feldolgozó agrártörténet sem.

A kapitalista és a szocialista rendszerű országok iskolái más más szempontból ugyan, de egyaránt jelentősnek tartják a helytörténeti elemek nevelési célú felhasználását. A polgári történettanítás szinte kizárólag úgy tekint a helytörténetre, mint a hazafias nevelés alapanyagára. Ezzel szemben a szocialista iskola az érzelmi nevelés egész területén, tehát erkölcsi, politikai, világnézeti vonatkozásban is igen nagy lehetőségeket lát a helytörténeti anyagban, s ugyanakkor hangsúlyozza a helytörténeti anyagok elsődleges szerepét az állampolgárok hazaszeretetre nevelésében. Ez a felfogás a helytörténetre, mint a hazafiság élesztőjére és megtartójára tekint, mely növelheti a szülőföld szeretetét; a tanulóknak elmélyítheti a legközelebbi környezethez való tartozás tudatát és talán egy egész életre meghatározója és programozója lehet egy fiatalember pályájának, közéleti tevékenységének.

A szocialista rendszer, mely az ifjabb és idősebb generáció tudatának formálásában és átformálásában és átformálásában minden korábbi rendszernél nagyobb feladatokat vállalt magára, érthető módon számot tart a helytörténeti elemek alkalmazásában rejlő nevelési lehetőségekre is.

Bár a helyismereti-honismereti vonatkozású nevelési hatások a modern kommunikációs eszközök (sajtó, rádió, TV) segítségével eljutnak a társadalom minden rétegéhez, alkalmazásukra mégis legjobban reagál a minden ismeretre fogékony általános iskolai tanuló, aki nevelői vezetésével illeszkedik be az őt körülvevő földrajzi és társadalmi környezetbe.

A napról napra tudatosodó gyermek érdeklődési körének tágulását a következőkben mutatja be Karcov:

„A gyermekek fokozatosan ismerik meg az őket körülvevő világot, ismereteik először a közeli dolgokra korlátozódnak... aztán mindjobban kiterjednek... megismerik az utcát, a háztömböt, végül pedig szülőhelyüket, hazájukat, majd az egész világot. Saját környezetükön, mint prizmán törnek meg a távoli dolgokról alkotott fogalmak. A gyermek szülőhazája, a környező vidék: a haza egy része. Ennek története tulajdonképpen a haza története. Több általános történeti kérdés többé

kevésbé visszatükröződik a környező vidék történetében és ennek következtében közelebb kerül, érzékelhetőbb lesz a tanulók számára.” [1]

A korszerű történelemtanítás minden szinten, de érthető módon elsősorban éppen az általános iskolában követeli meg a tanártól, hogy igyekezzék a tanulókat közelebb vinni a történelmi eseményekhez, s hogy a tanulók érzékelhető, konkrét ismeretekkel rendelkezzenek. Konkrét ismerethez viszont csak az eleven szemlélet keresztül vezet út, de a múlt tárgyai, melyek eleven szemléletet nyújthatnának egy eseményről, csak igen korlátozott számban állnak rendelkezésre. A megőrzésükkel, bemutatásukkal foglalkozó múzeumok gyakran távol esnek, a múlt eseményeinek eredetiben történő bemutatása, pedig éppenséggel lehetetlen. Az esetek jelentős részében nincs más lehetőségünk mint az elképzeltetés. A helytörténelem iskolai alkalmazásával foglalkozó bármely cikket vagy tanulmányt lapozzuk is fel, végső soron mindegyiknek az a mondanivalója, hogy az elképzeltetés akkor megy a legkönnyebben, ha a szemléleti anyagot a tanuló környezetéből vesszük, hogy a tanulók sokkal könnyebben tudják elképzelni azt az országos eseményt, mely közvetlenül is összefüggésben van környezetükkel.

A helytörténeti elemek kritikus és összehasonlító használata megkönnyíti egyik igen fontos oktatási célunk szolgálatát, s ha a tanári magyarázat megfelelő módon kapcsolja az egyedit az általánoshoz, a helyit az országoshoz, könnyedén elkerülhetjük a provinciálizmus veszélyét is.

A helytörténeti elemek alkalmazása ugyanakkor, amikor megkönnyíti a helyes fogalmak és konkrét ismeretek kialakítását, egyúttal másik nagy gondunktól is megszabadíthat bennünket.

Sok tanuló van a mi általános iskoláinkban, aki unalmasnak találja a történelmet, aki nem tud mit kezdeni a rázúduló, de tőle nagyon is távolálló fogalmak, adatok tömegével. Úgy hittük, s hisszük most is, hogy a történelem tanítását és tanulását könnyítő különféle segédletek segítenek ennek a problémának a megoldásában. A történelemtanítás hatékonyságát kétség kívül fokozni lehet e segéd-eszközök szakszerű és rendszeres használatával, de éppen a legnehezebb ponton, az első lépések megtételénél nem adhatnak igazi segítséget. A kisdíákot a mai iskolában gyakran tekintik miniatűr felnőttnek, szándékai és cselekedetei, szorgalma vagy lustasága, érdeklődése vagy unalma mögött gyakran keresnek tudatosságot, s megfedkedznek arról, hogy lépéseit — koránál fogva — gyakran befolyásolják érzelmei. Az érzelmi szálak nem kis hányada kötődik a szülőföldhöz, s ezek ösztönzik a kisdíákot a szűkebb haza minél alaposabb megismerésére. Ebbe az érzelmi talajba nyúlnak, és innen táplálkoznak a történelmi érdeklődés első, következésképpen legmélyebb gyökerei. Minden ismeret, mely a szülőföld múltját tárja elének, azonnal érzelmi hatást kelt, kapcsolódik a régebbi érzelmekhez és erősíti őket. [2]

Ennek tudatában adjuk útravalóul végzős növendékeinknek: „Ha úgy látod, hogy tanítványaidnak unalmas és nehéz a történelem, és nem boldogulsz a hagyományos eljárásokkal, vedd elő a helytörténetet, keltsd életre a tanuló közvetlen környezetének múltját és megszületik a történelem iránti érdeklődés.”

Nem lehet itt célunk, hogy a két igen fontos terület mellett kitérjünk mindazokra a lehetőségekre, melyek igényelnék a helytörténeti elemek fokozottabb alkalmazását az általános iskolai történelemtanításban, de arra azért még fel kell hívunk a figyelmet, hogy a hazájukat szerető állampolgárok nevelése is elképzelhetetlen megfelelő helyismeret, a szülőföld múltjára, jelenére, jövő perspektíváira vonatkozó alapos ismeretek nélkül. Légüres térben mozog az a nevelés, amely megelégszik a Magyar Népköztársaság társadalmi rendjének, államhatalmi és államigazgatási szerveinek ismertetésével, a jogok és kötelességek felsorakoztatásával s legfeljebb még annak

bemutatásával, hogy mint nyilatkoztak a hazáról írók és költők s mint álltak helyt érte más korokban mások... A haza tetteket, a hazaszeretetet tért kíván, mondjuk nem egyszer, de gondolunk-e a hazához kapcsoló érzelmi szálakra? Tudatosan látjuk-e, hogy valamennyien egy ponton, a szülőföld, a gyermekkor vagy az ifjúság színhelyén kötődünk legerősebben a hazához, és ha hazaszeretetünk arra buzdít, hogy kövessük Kölcsény jelszavát, akkor megint csak egy viszonylag szűk körben válhat tetté hazaszeretetünk. A szülőföld alapos megismertetése és megszerettetése az állampolgári nevelésnek is sine qua non-ja.

Mindannak a summázatát, amit a helytörténeti anyagok általános iskolában betöltött szerepéről elmondhatunk az alábbiakban adja Szántó Imre: Ha történelemtanításunkban felhasználjuk a helytörténeti adatokat, megsokszorozhatjuk eredményeinket, magasabb színvonalra emelhetjük oktató-nevelő munkánkat. [3]

2. Évfordulók évadján gyakori jelenség, hogy az oktatási és népművelési apparátuson kívül állók is érzik az alapos helytörténeti ismeretek szükségességét. Gyakori az olyan eset is, amikor éppen az iskolán kívülről jövő kezdeményezés válik elindító-jává a helytörténeti kutató munkának. Napjainkban úgy tűnik, mintha feltámadt volna a mindenkor történelemtanárral szemben támasztott egészséges igény: Legyen a történelemtanár munka- és lakóhelyének kutatója, krónikása, de legalább olyan alapos ismerője, hogy az érdeklődőknek pontos és részletes tájékoztatással szolgálhasson.

Ezzel az egyre általánosabb társadalmi igénnyel természetesen szembe találja magát legtöbb munkába lépő tanítványunk. A társadalom viszont nem mindig türelmes. Aktivitást vár a kezdő tanártól. Azt igényli, hogy hozzáértéssel irányítsa az úttörők hagyománygyűjtő akcióját, a honismereti szakkörben vezessen olyanokat, akik a helyi történelmet esetleg nála sokkal jobban ismerik, gyűjtse és gyűjtse az írott és íratlan helyi hagyományt, értsen a helytörténeti gyűjtemények létesítéséhez, fejlesztéséhez is. Lehet, hogy nem zúdul ilyen tömény formában az igény egy-egy kezdő tanárra, de ha van igény, már csak a szakma becsülete miatt sem lehet kitérni előle.

Érdekes módon az oktatás vonalán sokkal szerényebb a kezdő tanárokkal szemben támasztott igény. Ha az oktató-nevelő munka gyakorlatában nem követ el különösebb hibákat, senki sem botránkozik meg azon, hogy nem érdeklődik a helytörténeti kutatások iránt, és nem használja még a hozzáférhető helyi anyagokat sem az oktatásban. Köztudott, hogy a kezdő fiatal tanári arculatának kiformálódása milyen nagy mértékben függ a környezeti hatásoktól.

Ha nem akarjuk kitenni tanítványainkat a környezeti hatásokból származó esetleges negatívumoknak, akkor jó előre gondoskodnunk kell arról, hogy kifejlődjék bennük — helytörténeti vonatkozásban is — az igényesség.

Ennek az igényességnek a megalapozása érdekében eddig is sokat tettek főiskoláink történelmi tanszékei. Nyugodtan állíthatjuk, hogy hallgatóink a korábbi generációkhoz viszonyítva szakmai és módszertani vonatkozásban egyaránt jelentős helytörténeti alapműveltségei rendelkeznek.

Bősséggel kapnak a helytörténet forrásaira (tárgyi kútfők, írott források, térképek, tervrajzok, látképek, alaprajzok, szóbeli források, településtörténet, etnográfia stb.) vonatkozó ismereteket, a forrásanyag feldolgozását könnyítő jótanácsokat (helyi krónika, falu és város monográfia, munkásmozgalom helyi vonatkozásainak feldolgozása). Ezen kívül megkapják a legalapvetőbb helytörténeti irodalom bibliográfiáját, és módjuk van arra is, hogy különböző alkalmakkor tartott referátumok és korreferátumok során, valamint a szakdolgozat készítése közben tanári irányítással gyakorolják a helytörténeti adatok feldolgozását.

Alapos tájékoztatást kapnak a helytörténeti adatok tanítási órái és órán kívüli felhasználásáról. Magas színvonalon kapják a módszertan értékelését a helytörténeti ismeretek nevelési hatásáról, és megismerhetik a helytörténeti elemek felhasználásának legfontosabb módozatait és lehetőségeit is.

A magyar tanárképzés múltjához viszonyítva, mely egyetemi szinten sem foglalkozott a helytörténet művelésével és az oktatás területén történő alkalmazásával, az előrehaladás kétség kívül jelentős.

Ugyanakkor azonban rendszerint a szakdolgozat készítése során derül ki, hogy az alapos elméleti alapvetés ellenére hallgatóink gyakorlati ismeretei fogyatékosak. Több törődést és időt igényelne a megfelelő gyakorlati készségek kialakítása.

3. A hallgatók helytörténeti kutatásokra való felkészítésére tulajdonképpen négy ponton nyílik lehetőség a főiskolai oktatásban. Az első, mely az alapvető ismereteket adja a „Helytörténeti kutatások módszere” c. kollégium (I. félév, heti 1 óra). A második a hasonló című gyakorlat (I. félév, heti 1 óra). A harmadik a szakdolgozat. A negyedik a tudományos diákkör.

Ez a felsorolás nem jelent rangsort, hiszen éppen az utolsó helyen említett tudományos diákkör nyújtja a legtöbb lehetőséget az elmélyült kutató munkára.

Itt csupán arról van szó, hogy három esetben mennyiségi feladatokat kell megoldania az oktatásnak, azaz minden hallgatónk számára biztosítanunk kell az alapvető helytörténeti ismereteket és a felhasználásukhoz szükséges jártasságokat és készségeket. A tudományos diákköri tagság viszont önkéntes, ahol a legjobbakkal való rendszeres és huzamos foglalkozás eredményeként születhetnek kiemelkedő, a főiskoláinkon folyó helytörténeti képzést kifelé is reprezentáló munkák.

A képzést alapozó előadásokkal nem kívánok itt foglalkozni. Konferenciánk számára sokkal érdekesebb és hasznosabb lehet a helytörténeti gyakorlatok problematikája. Az ott alkalmazott módszerek és lehetőségek sokfélesége egészséges vitának, vagy inkább tapasztalatcserének lehet forrásává.

Nálunk, a Pécsi Tanárképző Főiskolán alapos kísérletet tettünk arra, hogy megtaláljuk ezen a területen is a gyakorlatok hasznosításának jobb lehetőségeit. Mindezek előtt önkritikus vizsgálat alá vettük saját eddigi gyakorlatunkat, tanulmányoztuk a testvérintézmények hozzáférhető tapasztalatait, s használna forgattuk a Német Demokratikus Köztársaságban közzétett szakirodalmat is. Sok hasznos tanácsot vagy ötletet merítettünk MOHR—HÜHNS: Einführung in die Heimatgeschichte c. kézikönyvéből, a Geschichte in der Schule c. folyóirat cikkeiből és más tanulmányokból.

Tanszéki megbeszéléseink során felmerült az az elképzelés, hogy talán legcélszerűbb lenne a jelenlegi rendszerű előadások kikapcsolása és az elmélet és gyakorlat szoros egybefűzése a helytörténeti kutatásokra való felkészítésnél. Ez az elképzelés még felülvizsgálatra szorul, de már most is valószínűnek látszik, hogy általa az időt jobban ki lehetne használni, el lehetne kerülni a felesleges átfedéseket s az elméleti jellegű közléseket azonnal a gyakorlatban érzékeltetve vonzóbbá lehetne tenni magát a képzést is a hallgatók számára. Ennek a megoldásnak alapfeltétele, hogy az előadás és gyakorlat egy kézben legyen, de erre óraszám problémák miatt nincs meg mindehhez a lehetőség. Jelenleg nálunk sem járható ez az út.

Az elmúlt félévben kísérletképpen egy másik megoldást választottunk. Hogy időt nyerjünk, átmeneti jelleggel összevontuk a „Bevezetés a történettudomány forrásaiba” és a „Helytörténeti kutatások módszerei” c. gyakorlatokat. Ez a megoldás szerintünk nem károsította lényegesen a hallgató általános történeti intelligenciáját, mert a „Bevezetés” c. előadáson bőséges tájékoztatást kaptak a történettudomány hazai és külföldi forrásairól, a legfontosabb forrásmegőrző intézményekről

stb. A gyakorlaton viszont az általános történeti forrásokból csak a legfontosabbakat (consriptiók, statisztikák, munkásmozgalomtörténeti dokumentumok stb) mutattuk be, viszont az egyes forrástípusok behatóbb megismertetésére helytörténeti forrásokat használtunk.

Az így nyert idő első haszna az volt, hogy a hallgatók alaposan megismerkedhettek a helyi forrásmegőrző intézményekkel (Állami Levéltár, Megyei Könyvtár helytörténeti gyűjteménye, Janus Pannonius Múzeum helytörténeti osztálya, Dunántúli Tudományos Intézet könyv- és adattára). Csoportos látogatásaink során rendszerint az intézmények vezetői vagy tudományos munkatársai ismertettek meg bennünket az intézmény működésével, tárolási módszereivel, az ott folytatandó kutatások kulisszatitkaival is. Tapasztalatból tudom, hogy ez a gyakorlati jellegű tájékoztatás nem csekélység.

A rendelkezésre álló 28 órából 6 órát szervezés és az általános elvi és gyakorlati bevezetés, 8 órát az említett látogatások vittek el. A megmaradt 14 órán került sor a hallgatók munkabeszámolóira. A negyven elsős hallgatóból alakított két tanuló-csoportot kisebb egységekre bontottuk, és mindegyik megkapta a maga konkrét feladatát egész félévre szólóan.

Volt csoportunk, amely középkori krónikáinkból gyűjtött pécsi-baranyai vonatkozású helytörténeti anyagot. Mások Pécs 1871-es települési térképét hasonlították össze a maival; megállapítandó, hogy mivel gazdagította a kapitalizmus és a szocializmus a városképet. Egy csoportunk összeállította a főiskolánkra vonatkozóan a helyi sajtóban 1948—1968 között megjelent cikkek bibliográfiáját, egy másik csoport viszont a pécsi-baranyi ifjúsági mozgalom bibliográfiáját.

Erről a kérdésről még csak annyit, hogy a hallgatók az ilyen formájú, határozott célú, alkotó jellegű helytörténeti munkát szívesen végzik. Ezt bizonyították a munkabeszámolók is, melyek során kiderült, hogy a bibliográfus sem csak könyvészeti adatokat látott, hanem még igen sok mindent és nem egy közülük örömmel ízelgette a vizsgált korszak felfedezett valóságát. Ez a megoldás bár további finomításokra szorul — főleg a belső arányok tekintetében — helyi lehetőségekhez való rugalmas alkalmazhatósága miatt eredményes, járható utat kínál.

A helytörténeti kutatásokra való felkészítés igen fontos területének tartjuk a szakdolgozat készítését.

A mi témánk szempontjából a szakdolgozat készíttetése koránsem formális feladat. A hallgató itt tesz először bizonyosságot arról, hogy milyen szinten érett helytörténeti kutatások folytatására, a tanár pedig itt mérheti le, hogy pedagógiai elképzelései helyesek voltak-e.

A szakdolgozatok többsége az utolsó évszázad eseményeivel foglalkozik és helytörténeti vonatkozású. A tanszékeken tárolt szakdolgozatok katalógusait vizsgálva kitűnik, hogy ezek a munkák átölelik szinte a helytörténetírás egész területét. A Pécsi Tanárképző Főiskolán tárolt 450 dolgozat közül az utolsó évtized termését átvizsgálva (a korábbi dolgozatok között még viszonylag sok az országos témájú) megállapítottam, hogy tartalmukra nézve vannak itt munkásmozgalomtörténeti, agrár-, ipar- és kultúrtörténeti helyi vonatkozású munkák, formájukra tekintve viszont a helyi krónikától a speciális tanulmányokon át a komplett üzem vagy intézmény történeten keresztül a falu- és városmonográfiáig minden található.

Elgondolkoztató azonban a dolgozatok színvonala. Sokkal kevesebb a jó dolgozat, mint amennyit a hallgatók ismert képességei alapján joggal elvárhatnánk.

A hallgatók alapvető ismeretei az indexekben rögzített jegyek bizonyossága szerint jók. Az észlelt hiányosságok azonban arra figyelmeztetnek, hogy az eddiginél következetesebb segítséget kell adnunk hallgatóinknak. Ennek a segítő-irányító mun-

kának a témaadástól a dolgozat beadásáig állandóan érvényesülni kell, anélkül azonban, hogy a segítség az önállóságot megőrlő gyámkodássá válnék.

Az oktatási feladatok nagysága, az egyéb irányú igénybevételek, a személyi állomány jelenlegi összetétele mellett (amikor hiányoznak a tanszékekről a hivatásos tudományos kutatók és a szakemberek terhének legalább egy részét átvállaló adminisztrátorok) ennek a permanens segítségnek a megvalósítása igen nehéz.

A segítség hatékonyságának fokozása érdekében a mi tanszékünk első lépésként felosztotta a helytörténet egyes területeit az oktatók között. Van, aki a politikai témájú dolgozatok íróit segíti, mások az agrár- vagy az ipartörténet, esetleg a szakmódszertan iránt érdeklődő hallgatókat tömörítik maguk köré. Az egyes területeken tevékenykedő tanárok segítik a téma kiválasztását, a feladat pontos körülhatárolását, és a szakdolgozat készítése során is állandó kontaktusban vannak a hallgatókkal. Segítik a legszükségesebb szakirodalom összeválogatását, ellenőrzik az egyes részfeladatok teljesítését, s ha esetleg az ifjú kutató számára megoldhatatlan problémára bukkanna, bármikor rendelkezésére állnak. A hallgató számára az a tudat, hogy nincs egyedül, igen nagy morális segítséget jelent.

További perspektívában arra törekszünk, hogy ne csupán konzultációs lehetőséget biztosítsunk, hanem a tanári segítő munka fokozása érdekében megteremtjük egy-egy kutatási terület tudományos bázisát is. Az agrártörténettel foglalkozó hallgatók számára pl. máris rendelkezésre áll felszabadulás utáni agrártörténeti irodalmunk bibliográfiája, az agrártörténeti szakfolyóiratok szakcikkeinek bibliográfiája, a baranyai témákkal foglalkozók számára a helyi sajtó közel 10 000 cédulát tartalmazó termelészövetkezeti bibliográfiája. Készül egy nagyon részletes válogatás a termelészövetkezetekre vonatkozó rendeletekből. Igen gazdag bibliográfia segíti azokat is, akik Pécs és Baranya megye kulturális fejlődésével, a Baranya megyei ifjúsági mozgalom történetével kívánnak foglalkozni, nem is említve azt a hatalmas szakmódszertani vonatkozású anyagot, mely két évtized alatt Vas Károly főiskolai tanár irányításával gyűlt egybe.

Saját gyakorlatunk, de a német testvérintézmények történelem tanszékeinek tapasztalata is arra figyelmeztet, hogy a hallgatók helytörténeti kutatásokra való felkészítésénél gondolnunk kell arra a lehetőségre is, amit az oktatók kutatómunkájába való bekapcsolódás jelent a hallgatók számára. Ez az a terület, ahol kibontakozhat az új típusú hallgató-tanár viszony, s itt nyílik a legtágabb lehetőség a kutatómunka módszereinek elsajátítására.

Hasonló jellegű fejlődési lehetőséget biztosíthat egyes hallgatóink számára valamely forrásmegőrző intézmény munkájába való bekapcsolódás. Permanens munkaerőhiánnyal küzdő intézményeink igen szívesen fogadják a főiskolás aktivistákat, és ez a kapcsolat szakmai, de esetleg anyagi vonatkozásban is előnyös lehet.

4. Alapvető feladatunk ugyan a mai általános iskola oktatási és nevelési célkitűzéseinek szolgálata, de ebben a vonatkozásban nem találunk biztos támaszt a reformtantervben sem. Örömmel állapítjuk meg, hogy a tanterv- a magyar iskolatörténetben először rögzíti, hogy az általános iskola 5. és 6. osztályában heti három órát, a 7. és 8. osztályokban heti két órát lehet fordítani helytörténeti kirándulásokra. Azt is kimondja, hogy ez az órakeret nem helytörténeti órák tartására szolgál, hanem hangsúlyozottan kirándulásokra, sétákra, múzeumlátogatásokra, akár önállóan, akár más tárgyakkal társulva. Egyebekben nem határozza meg az általános iskolai tanárok helytörténettel kapcsolatos teendőit.

Tanáraink jelentős része eleget téve ennek a tantervi követelménynek, nem foglalkozik többet helytörténettel a tanítási órán, legfeljebb a nagy évfordulók alkalmával kap szerepet a helytörténet.

Az általános iskolákban az egyes valóban országos jelentőségű helyi eseményeket kivéve nincs szükség önálló helytörténeti óra tartására, de annál több szükség van a helytörténeti elemekre az egyes események, fogalmak, jelenségek megvilágításánál, a konkrét fogalmak kialakítására irányuló törekvésnél, a történelem megszerkesztésénél.

Ha tehát az oktatási feladatok megoldása során, éppen az annyira igényelt szemléltetésnél szerepet kap a helytörténet, akkor meg kell tanítanunk a leendő tanárokat a helytörténeti elemek oktatásban történő felhasználására is.

A helytörténeti elemek szükségességére, de egyben főiskolai képzési feladatinkra is figyelmeztetnek Vas Károly alábbi megállapításai:

„Alapelvként kell előttünk állnia, hogy a helytörténeti anyag szemléltetésre való. Erre kiváló, mert mint cseppben a tenger, úgy ismerhető meg az általános a különösenben, az egész nemzet élete egy falu, egy család életében. E nemből annyira beválik, hogy megkockáztathatjuk azt a kijelentést, hogy még a tanárok közül is csak azok érzékelik igazán a történelmet, akik a nagy általános jelenségeket, vagy legalább ezek közül valamelyiket az egyes emberig vagy egy egészen kis közösségig nyúló hatásáig nyomon kísérték.” [4]

A szükségesség nyilvánvaló tehát, de van-e lehetőség az oktatás jelenlegi gyakorlatában a szükséges képzési feladatok elvégzésére?

Mi Pécsen igennel válaszoltunk a kérdésre, és az alábbi lehetőségeket használjuk vonatkozó feladataink megoldására:

1. Módszertani szeminárium
2. Módszertani gyakorlat
3. A tanítási gyakorlatot végző hallgatók rendszeres ösztönzése helytörténeti elemek alkalmazására és segítése ilyenek találásában.
4. Egyéni példaadás helytörténeti elemek alkalmazására az előadásokon.

A fentiek alátámasztására legyen szabad még néhány példát felhoznom az elmúlt év gyakorlatából.

Tanszékünkön a módszertani szemináriumon az általános iskolai tanterv tanulmányozásakor, a követelmények, tanterv, óraterv elemzése során a tantervi utasításból kiemelték a helytörténettel való koncentráció lehetőségeit. Különös gonddal tárgyalták a más tárgyakkal közösen tartandó tanulmányi séták módozatait. A történelemtanítás dokumentumainak és segédleteinek tanulmányozása során megtanították a helytörténeti olvasókönyvek használatát.

A módszertani gyakorlatok során fontos céljuknak tartották minden modern igényt kielégítő tanmenet készítését. Egy-egy kisebb csoport elvégezte egy tankönyvi fejezet teljes tanmeneti feldolgozását, s ezen belül megvizsgálták a kapcsolódó helytörténeti vonatkozásokat is.

Az óravázlat készítése gyakorlaton konkrét formában megtervezték a helytörténeti lehetőségeket. Ezt követően a tanítási órák látogatása során tanulmányozták a helytörténeti elemek gyakorlati alkalmazását. Készítettek több olyan tablót, makettet helytörténeti anyagok alapján, melyek kiválóan alkalmasak az országos történelem szemléltetésére is. (A 3 osztátú szigetvári vár, vagy Jakovali Hasszán dzsámijának makettje, alaprajzi és térképvázlatok stb.) A szakköri munkaterv készítésével foglalkozó gyakorlatokon elkészítették a jelenlegi szakköri formák két variánsának tervezetét. Az egyik munkaterv a helytörténeti elemeket is felhasználó ún. vegyes típusú szakkör számára készült, a másik pedig olyan szakkör részére, mely kizárólag helytörténettel foglalkozik.

Ilyen képzési feladatok megvalósítása után már joggal várhatjuk el hallgatóink-

tól, hogy önálló tanításaik során maguk tervezzék és valósítsák meg a helytörténeti feladataikat. (A fenti módszereket Bernáth János, a Pécsi Tanárképző Főiskola adjunktusa alkalmazta az 1967/68. tanévben).

Annak ellenére, hogy az elméleti alapvetést végző módszertani előadások, valamint a szemináriumok és gyakorlatok játsszák a legfontosabb szerepet a hallgatók általános és speciálisan helytörténeti metodikai kultúrájának kialakításában, mégis az a meggyőződésünk, hogy szükség van minden főiskolai oktató egyéni példaadására is. Csak így tudjuk elérni hallgatóink széles körű, a helytörténeti elemek gyakorlati felhasználását is magába foglaló, korszerű módszertani műveltségének megalapozását, s ezzel együtt alapvető feladatunk, az általános iskolai tanárképzés ügyének előmozdítását.

JEGYZETEK

- [1] KÁRCOV V. G., A történelemtanítás módszertana. Bp. 1951. 176.
- [2] VÖ. VAS KÁROLY, Helytörténeti anyag szerepe az ált. isk. történelemtanításban. Történelemtanítás 1966/3.
- [3] A helytörténeti kutatások módszere és feladatai az oktató-nevelő munkában (Szerk. SZÁNTÓ IMRE). Bp. 1956. 10.
- [4] VAS KÁROLY, A történelemtanítás módszertana. 1963. 202.

ПРОБЛЕМЫ ПОДГОТОВЛЕНИЯ СТУДЕНТОВ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ИНСТИТУТОВ К ИССЛЕДОВАНИЯМ ПО МЕСТНОЙ ИСТОРИИ

Г. Киш

Мысли автора группируются вокруг четырёх проблем. Подчёркивая всё возрастающее значение местной истории в обучении истории в общих школах, показывает на то, какую роль играет местная история в историографии и народном образовании. Автор напоминает о том, что регулярное воспользование научными достижениями местной истории может быть оправданными и дидактическими или педагогическими доводами, например, облегчение формирования конкретных исторических знаний и возбуждения социалистического патриотизма.

Анализируя общественную потребность к местной истории, он проливает свет на подготовленность студентов. Он перечисляет и успехи и несомненные недостатки школьного обучения. По мнению автора в подготовке к исследованиям по местной истории самую значительную роль играют лекции, практические занятия, дипломная работа и научные кружки студентов. В дальнейшем он подробно излагает опыты Печского педагогического института по этой части. В связи с этим он показывает, что самостоятельная работа студентов на практических занятиях является самой плодотворной формой подготовки к исследованиям по местной истории.

Далее автор доказывает, что работа студентов над дипломными работами является не формальным заданием с точки зрения подготовки к исследованиям по местной истории. В течение этой работы впервые обнаруживается, на каком уровне стоит подготовленность студентов к исследованиям местной истории. Вместе с тем преподаватель здесь может проверять правильность своей педагогической концепции. После этого автор переходит к рассмотрению конкретных форм творческого взаимодействия между студентами и преподавателями. Автор показывает, как полезно было бы создать научные предпосылки исследований по местной истории на отдельных кафедрах.

В заключительной части автор разбирает проблемы практического применения знаний по местной истории. Он приводит параграфы школьного учебного плана об этом вопросе, перечисляет задачи при решении которых местная история является почти незаменимым. Наконец он пересматривает разные формы обучения местной истории: методологические семинарии, регулярные консультации между преподавателями и студентами.

VORBEREITUNG ZUR LOKALGESCHICHTLICHEN FORSCHUNG UND ZU DEREN ANWENDUNG IN DER ERZIEHERISCHEN ARBEIT DER HOCHSCHULE

von G. Kiss

Verfasser stellt vier Probleme in den Mittelpunkt seiner Erörterungen. In Verbindung mit der Besprechung der zunehmenden Bedeutung der Lokalgeschichte im Geschichtsunterricht der Grundschule weist er auf die Rolle der Lokalgeschichte in der Geschichtsschreibung und im Unterricht, sowie in der Volkserziehung hin. Er erinnert daran, dass die systematische Anwendung lokalgeschichtlicher Elemente durch solche grundlegende Aufgaben des Unterrichts und der Erziehung in der Grundschule begründet ist, wie das Erleichtern der Ausbildung konkreter geschichtlicher Kenntnisse, das Beliebtmachen der Geschichte, die Erziehung vaterlandsliebender sozialistischer Staatsbürger.

An Hand der Untersuchung der gesellschaftlichen und unterrichtlichen Ansprüche, die die Bewandertheit in der Kenntnis der Lokalgeschichte nötig machen, wird der gegenwärtige Stand des Wissens der Studenten geschildert. Es wird auf positive Ergebnisse und auf negative Seiten hingewiesen.

Bei der Behandlung der Möglichkeiten und Schwierigkeiten der Vorbereitung für die lokalgeschichtliche Forschungsarbeit werden die vier wichtigsten Gebiete der Vorbereitung (Vorlesung, Übungen, Diplomarbeit und wissenschaftlicher Studentenzirkel) berührt und die Konzeptionen bzw. Versuche des Lehrstuhles für Geschichte der Pädagogischen Hochschule in Pécs eingehend besprochen. In dieser Beziehung wird betont, dass die in den Übungen zu verrichtende Arbeit mit bestimmtem Ziel und schöpferischem Charakter eine der grundlegenden Formen der Vorbereitung zur lokalgeschichtlichen Forschung bedeutet.

Im weiteren wird darauf hingewiesen, dass der Hörer mit der Ausarbeitung seiner Diplomarbeit zu bezeugen hat, welchen Grad der Reife er in der Durchführung lokalgeschichtlicher Forschungen erreicht hat. Es wird hervorgehoben, wie notwendig es zur Hebung der Wirksamkeit der helfenden Arbeit des Professors wäre, an den einzelnen Lehrstühlen eine wissenschaftliche Basis für die wichtigsten Gebiete der lokalgeschichtlichen Forschung auszubauen.

Der Schlussabschnitt befasst sich mit den Problem der Vorbereitung für die praktische Anwendung der lokalgeschichtlichen Kenntnisse. Nach der Darlegung der Bestimmungen des Lehrplanes der Grundschulen werden die Aufgaben geschildert, bei deren Lösung die Lokalgeschichte sehr grosse Dienste erweisen kann; schliesslich wird auf die in der Unterrichts- und Ausbildungspraxis gegenwärtig zur Verfügung stehende Möglichkeiten eingegangen: es werden die methodologischen Seminare und Übungen, die Notwendigkeit der ständigen Verbindung mit den ihre Unterrichtsübungen durchführenden Hörern und die persönliche Beispielgabe des Lehrpersonals besprochen.